12-tema. Aliment minnetlemeleri

12-tema / 16 · 1-semestr

MAZMUNI

1. Bap
2. Qısqasha juwmaq
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Túsindiriw hám sxema
9. Derekler

Bap

Aliment minnetlemeleri shańaraq huqıqınıń eń áhmiyetli hám sociallıq áhmiyetke iye institutlarınıń biri esaplanadı. Ol shańaraqtıń járdemge mútáj aǵzaları, ásirese erjetpegen balalar, miynetke jaramlısız ata-analar hám basqa da mútáj tuwısqanlardıń múlklik huqıqların támiyinlewge xızmet etedi. Bul sabaqta biz aliment túsinigi, onıń kelip shıǵıw tiykarları hám ózine tán ózgesheliklerin úyrenemiz. Sabaq dawamında erjetpegen balalar támiyinati, ata-ananı qollap-quwatlaw minnetlemesi, erli-zayıplılar hám burıńǵı erli-zayıplılardıń huqıqları sonday-aq basqa tuwısqanlardıń aliment minnetlemeleri tolıq analiz etiledi. Sonday-aq, aliment tólew haqqındaǵı kelisimni dúziw tártibi, onıń notarial túri hám yuridikalıq kúshi, alimentti sud arqalı óndiriw, qarızdarlıqtı esaplaw hám tólemegenlik ushın juwapkershilik máseleleri kórip shıǵıladı. Sabaq juwmaǵında sırt el mámleketleri tájiriybesi menen tanısıp, milliy nızamshılıǵımızdaǵı ózgesheliklerdi salıstırmalı analiz etemiz. Bul bilimler ámeliyatta bala máplerińiń ústinligin támiyinlew hám shańaraqlıq dawlardı durıs sheshiwde áhmiyetli tiykar boladı.

QISQASHA

- 18 jas — Balanıń erjetiw jası (Shańaraq kodeksi hám Bala huqıqlarınıń kepillikleri haqqındaǵı nızam)
- 26,5 procent — Bir bala ushın eń kem aliment (Miynetke haq tólew eń kem muǵdarınıń bólegi)
- 3 jıl — Ótken dáwir ushın óndiriw múddeti (Sudqa múrájat etilgenge shekem bolǵan maksimal múddet)
- 0,1 procent — Keshiktirilgen kún ushın neustoyka (Tólenbey qalǵan aliment summasınan hár bir kún ushın)

12.1 Aliment minnetlemesi túsinigi hám tiykarları

Aliment (latınsha alimentum – azıq-awqat, napaqa, támiyinat) – nızamda belgilengen jaǵdaylarda bir shaxstıń ekinshi shaxsga beriwge májbúr bolǵan materiallıq támiyinatı bolıp tabıladı. Shańaraq huqıqında aliment minnetlemeleri shańaraq aǵzaları hám burıńǵı shańaraq aǵzalarınıń múlklik huqıqların támiyinlewde oraylıq orındı iyeleydi. Aliment minnetlemeleriniń kelip shıǵıw tiykarları nızamda imperativ

tárizde belgilengen bolıp, bularǵa qan-tuwısqanlıq, miynetke jaramlısızlıq hám mútájlik kiredi. Sonday-aq, aliment tólew haqqındağı kelisim de minnetlemeni júzege keltiriwshi tiykar esaplanadı. Aliment minnetlemeleri ózine tán ózgesheliklerge iye. Birinshiden, ol jeke xarakterge iye, yağnıy aliment tólewshi yamasa alıwshınıń qaytıs bolıwı menen tamamlanadı hám miyras boyınsha basqa shaxslarǵa ótpeydi. Ekinshiden, aliment minnetlemeleri biypul bolıp tabıladı, yağnıy qátelik penen óndirilgen bolsa da (jalǵan mağlıwmatlar yamasa qálbeki húJjetler jağdayı bunnan tısqarı) qaytarılmaydı. Úshinshiden, bul minnetleme dawamlı xarakterge iye bolıp, dawa etilgen kúnnen baslap hár ayda óndirilip barıladı. Ózbekstan Respublikası Shańaraq kodeksine muwapıq, aliment qatnasıqları tek ǵana ata-ana hám bala ortasında, bálki erli-zayıplılar, burınǵı erli-zayıplılar, ata-apa, aqlıq, aǵa-ini, apa-sińli sıyaqlı basqa tuwısqanlar ortasında da júzege keledi. Bul minnetlemelerdiń durıs belgileniwi hám orınlanıwı jámiyette sociallıq ádillikti támiyinlewge, xalıqtıń qorǵalmaǵan qatlamları, ásirese erjetpegen balalar hám miynetke jaramlısız shaxslardıń máplerin qorǵawǵa xızmet etedi. Farazlı mısal: Puqara Anvar hám onıń zayıbı ajırasqan. Anvardıń erjetpegen perzenti bar. Anvar balası ushın aliment tólewi nızamlı minnetleme bolıp tabıladı. Eger Anvar qaytıs bolsa, bul minnetleme onıń miyrasxorlarına ótpeydi, sebebi aliment jeke xarakterge iye hám tek Anvardıń ózi orınlawı tiyis bolǵan minnet bolıp tabıladı. Bul qağıyda alimenttiń jeke tábiyatın ayqın kórsetedi.

- Aliment minnetlemeleri nızamda imperativ tiykarda belgilenedi yamasa kelisim arqalı júzege keledi.
- Aliment jeke xarakterge iye bolıp, miyras boyınsha basqa shaxslarǵa ótpeydi.
- Aliment minnetlemeleri biypul bolıp tabıladı hám qáte óndirilgen jağdayda da qaytarılmaydı (Shańaraq kodeksi, 143-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Aliment jeke xarakterdegi minnetleme bolǵanlıǵı sebepli, ol basqa shaxslarǵa ótkerilmeydi hám basqa qarsı talaplar menen esapqa alınıwı múmkin emes.

12.2 Erjetpegen balalar ushın aliment

Ata-ana erjetpegen balalarına támiyinat beriwi shárt. Bul qağıyda bala huqıqların qorǵawdıń eń áhmiyetli kepilliklerinen biri bolıp tabıladı. Eger ata-ana ortasında kelisim bolmasa, aliment sud tárepinen ata-ananıń hár aydağı is haqı hám basqa dáramatınıń belgili bir úlesi esabında óndiriledi: bir bala ushın tórtten bir bólegi, eki bala ushın úshten bir bólegi, úsh hám onnan artıq bala ushın yarımı muǵdarında. Hár bir bala ushın óndiriletuǵın aliment muǵdarı nızamshılıq penen belgilengen miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarınıń 26,5 procentinen kem bolmawı kerek (Shańaraq kodeksi, 99-statya). Eger aliment tólewshiniń dáramatı ózgerip tursa, dáramatın natura tárizinde alsa yamasa rásmiy dáramatqa iye bolmasa, sud alimentti hár ayda pul menen tólenetuǵın qatań summa muǵdarında belgilewi múmkin (Shańaraq kodeksi, 102-statya). Sonday-aq, bala awır kesellengende yamasa basqa ayrıqsha jağdaylarda ata-ana qosımsha qárejetlerde qatnasıwı shárt (Shańaraq kodeksi, 103-statya). Miynetke jaramlısız, járdemge mútáj erjetken balalarǵa da ata-ana támiyinat beriwi shárt bolıp, bul qatań summada belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 100, 101-statyalar). Farazlı mısal: Puqara Botir máwsimlik qurlıs jumıslarında isleydi hám rásmiy aylıq is haqına iye emes. Onıń erjetpegen eki perzenti bar. Burınǵı zayıbı sudqa múrájat etkende, Botirdiń dáramatı ózgeriwsheń bolǵanı ushın sud onnan hár ay tólenetuǵın qatań summa muǵdarında aliment óndiriwdi

bekitdi. Sonday-aq, balalardan biri awır kesellikke shalıńganda, sud Botir moynına emleniw ushın qosımsha qárejetlerdi qaplaw minnetlemesin de jükledi.

- Ata-ana erjetpegen balalarına támiyinat beriwi shárt (Shańaraq kodeksi, 96-statya).
- Aliment muǵdarı: 1 bala ushın 1/4, 2 bala ushın 1/3, 3 hám onnan artıq bala ushın dáramattıń 1/2 bólegi (Shańaraq kodeksi, 99-statya).
- Dáramat ózgeriwsheń bolsa, aliment qatań summada belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 102-statya).
- Ayrıqsha jaǵdaylarda ata-ana qosımsha qárejetlerde qatnasıwı shárt (Shańaraq kodeksi, 103-statya).

> **IMTIXAN USHIN**
> Ekzamende aliment muǵdarın esaplaw soraladı. Yadıńızda saqlań: hár bir bala ushın aliment muǵdarı miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarınıń 26,5 procentinen kem bolıwı múmkin emes.

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Kóp ushırasatuǵın qáte: rásmiy is ornı joqlıǵı aliment tólewden azat etedi dep oylaw. Tiykarında, bunday jaǵdayda aliment qatań summada yamasa ortasha aylıq is haqı tiykarında esaplanadı.

12.3 Ata-ananı támiyinlew minnetlemesi

Shańaraq huqıqında tek ǵana ata-ana perzentin, bálki perzentler de ata-anasın qollap-quwatlawı qatań belgilengen. Erjetken, miynetke jaramlı balalar miynetke jaramlısız, járdemge mútáj ata-anasına támiyinat beriwi hám olar haqqında ǵamxorlıq etiwi shárt (Shańaraq kodeksi, 109-statya). Eger balalar ıqtıyarıy túrde járdem beriwden bas tartsa, aliment muǵdarı balalardıń shańaraqlıq hám materiallıq jaǵdayın esapqa alǵan halda sud arqalı qatań summada belgilenedi. Sud aliment muǵdarın belgilewde, dawa barlıq balalarǵa yamasa olardıń birine qaratılǵanınan ǵárezsiz, barlıq erjetken miynetke jaramlı balalardı esapqa aladı. Ata-ana ushın óndiriletuǵın aliment muǵdarı miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarınıń 11,75 procentinen kem bolmawı kerek (Shańaraq kodeksi, 110-statya). Sonday-aq, balalar ata-anasınıń keselligi sebepli etiletuǵın qosımsha qárejetlerde de qatnasıwı shárt. Biraq, eger sud ata-ana óz waqtında ata-analıq minnetlemesin orınlawdan bas tartqanlıǵın anıqlasa, balalardı ata-anasına támiyinat beriwden azat etiwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 113-statya). Farazlı mısal: Puqara Karimniń ata-anası pensiya jasında hám awır kesellik sebepli járdemge mútáj. Karim jaqsı dáramatqa iye bolsa da, olarǵa materiallıq járdem beriwden bas tarttı. Ata-anası sudqa múrájat etti. Sud Karimniń materiallıq jaǵdayın úyrenip, onnan ata-anası paydasına hár ay qatań summada aliment óndiriwdi bekitdi. Eger ata-ana jaslıǵında Karimge ǵamxorlıq etpegeni hám aliment tólewden qashqanı dálillengende edi, sud Karimdi bul minnetlemeden azat etken bolar edi.

- Erjetken, miynetke jaramlı balalar mútáj ata-anasın támiyinlewi shárt (Shańaraq kodeksi, 109-statya).
- Aliment muǵdarı miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarınıń 11,75 procentinen kem bolmawı kerek (Shańaraq kodeksi, 110-statya).
- Ata-analıq minnetlemesin orınlamaǵan ata-ana perzentinen támiyinat talap ete almaydı (Shańaraq kodeksi, 113-statya).

> **SALISTIRIŃ**

> Balalar ushın aliment dáramattıń procenti yamasa úlesinde belgilense, ata-ananı támiyinlew ushın aliment hámme waqıt qatań summada belgilenedi.

12.4 Erli-zayıplılar hám buríngi erli-zayıplılardıń aliment minnetlemeleri

Erli-zayıplılar ózara materiallıq járdem beriwi shárt. Eger bul járdem ıqtıyarıy berilmese, nızam ayırım jaǵdaylarda sud arqalı aliment talap etiw huqıqın beredi. Bularǵa tómendegiler kiredi: járdemge mútáj, miynetke jaramlısız er yamasa zayıp; zayıp hámiledarlıq dáwirinde hám ortada bala tuwılǵan kúnnen baslap úsh jıl dawamında; ortadaǵı mayıplıǵı bolǵan balanı ol 18 jasqa tolǵanǵa shekem yamasa balalıqtan I topar mayıplıǵı bolǵan balanı tárbiyalap atırǵan járdemge mútáj er (zayıp) (Shańaraq kodeksi, 117-statya). Sonday-aq huqıqlar jetkilikli qarajatqa iye bolǵan buríngi er (zayıp)tan da talap etiliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 118-statya). Sud aliment muǵdarın hár ayda pul menen tólenetuǵın qatań summada belgileydi hám bul summa miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarınıń 11,75 procentinen kem bolmawı tiyis. Sud qısqa múddetli neke, múnásip emes minez-qulıq yamasa spirtli ishimliklerdi turaqlı ishiw sıyaqlı jaǵdaylarda erli-zayıplılardı támiyinat beriwden azat etiwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 120-statya). Farazlı mısal: Puqara Dilnoza hám Jasur nızamlı nekeden ajırasqan. Dilnoza hámiledar bolıp, bala tuwılǵannan keyin úsh jıl dawamında islew múmkinshiligine iye emes. Dilnoza óziniń miynetke jaramlılıǵı yamasa mútájliginen ǵárezsiz, Jasurdan óz támiyinati ushın sud arqalı qatań summada aliment talap etiw huqıqına iye. Bul qaǵıyda analıq hám balalıqtı mámleket tárepinen qorǵawdıń ayqın úlgisi bolıp tabıladı.

- Hámiledar zayıp hám bala 3 jasqa tolǵansha erinen támiyinat alıwǵa haqlı (Shańaraq kodeksi, 117-statya).
- Buríngi erli-zayıplılar da málim shártlerde aliment talap etiwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 118-statya).
- Múnásip emes minez-qulıq yamasa qısqa neke alimentten azat etiwge tiykar bolıwı múmkin (Shańaraq kodeksi, 120-statya).

> **IS PENEN BAYLANIS**
> Ámeliy jaǵday: Zayıp hámiledarlıq dáwirinde hám bala 3 jasqa tolǵansha aliment talap etkende, onıń miynetke jaramlılıǵı yamasa mútájligi dálilleniwi talap etilmeydi. Bul onıń absolyut huqıqı bolıp tabıladı.

12.5 Basqa tuwısqanlar hám shaxslardıń aliment minnetlemeleri

Shańaraq huqıqında aliment minnetlemeleri tek ǵana ata-ana, bala hám erli-zayıplılar menen sheklenmeydi. Nızamshılıq ekinshi náwbettegi aliment minnetlemelerin de názerde tutadı. Eger erjetpegen yamasa miynetke jaramlısız shaxslar óz ata-anası yamasa perzentlerinen támiyinat ala almasa, bul minnetleme basqa tuwısqanlar moynına túsiwi múmkin. Mısalı, ata-anası joq aqlıqlarǵa támiyinat beriw jetkilikli qarajatqa iye bolǵan ata hám apa moynına júkletiliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 123-statya). Sonday-aq, erjetken aqlıqlar mútáj ata hám apasın támiyinlewi shárt (Shańaraq kodeksi, 124-statya). Aǵa-ini hám apa-sińliler ortasında da sonday minnetleme bar (Shańaraq kodeksi, 125-statya). Sonday-aq, nızam ógey ata hám ógey ananıń óz tárbiyasındaǵı ógey balalarǵa, ógey balalardıń bolsa mútáj ógey ata-anasına támiyinat beriwin belgileydi (Shańaraq kodeksi, 127, 128-statyalar). Turaqlı tárbiyada bolǵan shaxslar da óz tárbiyashıların támiyinlewi múmkin. Barlıq jaǵdaylarda aliment muǵdarı qatań summada belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 129-statya). Farazlı mısal: Erjetpegen Umidtiń ata-anası qayǵılı tárizde qaytıs

boldı. Onıń támiyinati ushın jetkilikli qarajatqa iye bolǵan atası hám apası moynına sud arqalı aliment tólew minnetlemesi júkletildi. Eger Umidtiń erjetken hám dáramatlı aǵası bolǵanda edi, aliment tólew minnetlemesi birinshi náwbette aǵasına túser edi. Bul qaǵıydalar shańaraqlıq awızbirshilikti hám mútáj tuwısqanlardı qorǵawdı támiyinleydi.

- Ata hám apa ata-anası joq aqlıqlarına támiyinat beriwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 123-statya).
- Aǵa-ini hám apa-sińliler ortasında ózara támiyinat minnetlemesi bar (Shańaraq kodeksi, 125-statya).
- Ógey ata-ana hám ógey balalar ortasında da aliment minnetlemeleri júzege keliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 127, 128-statyalar).
- Basqa tuwısqanlardan óndiriletuǵın aliment qatań summada belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 129-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Basqa tuwısqanlardıń aliment minnetlemesi subsidiar (qosımsha) xarakterge iye, yaǵnıy tek birinshi náwbettegi shaxslar (ata-ana, perzent, erli-zayıplılar) joqlıǵında yamasa olardan qarajat alıw imkaniyatı bolmaǵanda ǵana júzege keledi.

12.6 Aliment tólew haqqındaǵı kelisim

Aliment tólew ıqtıyarıy túrde yamasa sud tártibinde ámelge asırıladı. Iqtıyarıy usıldıń eń isenimli túri bul aliment tólew haqqındaǵı kelisim bolıp tabıladı. Bul kelisim aliment tólewi shárt bolǵan shaxs penen aliment alıwshı ortasında jazbasha túrde dúzilip, notarial tártipte tastıyıqlanıwı shárt. Notarial tastıyıqlanbaǵan kelisim haqıyqıy esaplanbaydı (Shańaraq kodeksi, 131-statya). Eń áhmiyetli tárepi shunda, notarial tastıyıqlanǵan kelisim orınlaw varaqası kúshine iye boladı, yaǵnıy onı tuwrıdan-tuwrı májbúriy orınlawǵa qaratıw múmkin. Kelisimge muwapıq tólenetuǵın aliment muǵdarı sud tártibinde óndirilgende balalar alıwı múmkin bolǵan muǵdardan kem bolmawı kerek (Shańaraq kodeksi, 133-statya). Kelisimde alimentti dáramattıń úlesinde, qatań summada, bir jola tólew yamasa mal-múlk beriw jolı menen tólew usılları belgileniwi múmkin. Kelisimdi bir tárepleme biykarlawǵa jol qoyılmaydı. Farazlı mısal: Puqara Rustam sırt elge uzaq múddetke islewge ketip atırǵanı sebepli, burınǵı zayıbı menen erjetpegen perzenti támiyinati ushın notarial kelisim dúzdi. Kelisimge kóre, Rustam aliment ornına óz atındaǵı kvartiranı perzentiniń atına ótkerip berdi. Bul nızamlı hám ıqtıyarıy usıl bolıp, bala máplerin tolıq támiyinleydi hám keleshektegi dawlardıń aldın aladı.

- Kelisim jazbasha dúzilip, notarial tastıyıqlanıwı shárt (Shańaraq kodeksi, 131-statya).
- Notarial kelisim orınlaw varaqası kúshine iye (Shańaraq kodeksi, 131-statya).
- Kelisimdegi muǵdar nızamda belgilengen minimal muǵdardan kem bolıwı múmkin emes (Shańaraq kodeksi, 133-statya).
- Aliment mal-múlk beriw jolı menen de tóleniwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 134-statya).

> **IMTIXAN USHIN**
> Ekzamende kelisim túri hám kúshi soraladı. Yadda saqlań: ol jazbasha, notarial tastıyıqlanǵan bolıwı shárt hám ol orınlaw varaqası kúshine teńlestiriledi.

12.7 Alimentti sud tártibinde óndiriw

Eger aliment tólew haqqında kelisim bolmasa, aliment alıwshı qálegen waqıtta sudqa múrájat etiwge haqlı. Aliment sudqa múrájat etilgen waqıttan baslap óndiriledi. Eger sudqa múrájat etilgenge shekem ilajlar kórilgen bolsa da, qarızdar qashqan bolsa, ótken dáwir ushın 3 jıllıq múddet sheńberinde aliment óndiriliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 136-statya). Jumıs beriwshi sud sheshimi yamasa kelisim tiykarında xızmetkerdiń is haqınan alimentti 3 kún ishinde uslap qalıp ótkerip beriwi shárt (Shańaraq kodeksi, 137-statya). Aliment qarızı qarızdardıń barlıq dáramatları hám mal-múlkine qaratıladı. Eger qarızdar islemese, qarız Ózbekstandağı ortasha aylıq is haqı muǵdarı boyınsha esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 140-statya). Qarız óz waqtında tólenbese, hár bir keshiktirilgen kún ushın 0,1 procent neustoyka tólenedi (Shańaraq kodeksi, 142-statya). Aliment tólewden qasqannan bas tartıw hákimshilik hám jınayatlıq juwapkershilikke sebep boladı. Farazlı mısal: Puqara Sanjar sud sheshimi bolsa da, qasqannan 4 ay dawamında aliment tólemedi hám is ornın jasırdı. Májbúriy orınlaw byurosı onıń qarızın ortasha is haqı tiykarında esaplap, onıń atındağı avtomobilge óndiriwdi qaratdı. Sonday-aq, Sanjar aliment tólewden bas tartqanı ushın hákimshilik juwapkershilikke, eger jáne dawam ettirse, jınayatlıq juwapkershilikke tartılıwı múmkin.

- Aliment sudqa múrájat etilgen kúnnen óndiriledi, ayrıqsha tárizde ótken 3 jıl ushın óndiriliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 136-statya).
- Islemeytuǵın qarızdardıń qarızı ortasha is haqı tiykarında esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 140-statya).
- Keshiktirilgen kúnler ushın 0,1 procent neustoyka esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 142-statya).
- Alimentti qaytarıp alıwǵa jol qoyılmaydı (Shańaraq kodeksi, 143-statya).

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Kópshilik issiz bolsam aliment tólemeymen dep oylaydı. Tiykarında issiz dáwir ushın qarız respublikadağı ortasha aylıq is haqı tiykarında esaplanadı, bul bolsa kóbinese real dáramattan da joqarı qarızdı júzege keltiredi.

12.8 Sırt el mámleketleri tájiriybesi

Aliment minnetlemelerin huqıqıy tártipke salıw sırt el mámleketlerinde ózine tán tárizde sáwlelengen. Romano-german huqıq sistemasına kiretuǵın mámleketlerde túrli jantasıwlar bar. Mısalı, Germaniya puqaralıq nızamnamalarında (BGB) shańaraq huqıqı bólek kitap sıpatında berilgen bolıp, onda aliment hám támiyinat túsinikleri bir qıylı mániste qollanıladı. Franciyada bolsa aliment muǵdarın belgilew júdá iykemli. Franciya Puqaralıq Kodeksiniń 271-statyasına muwapıq, sud aliment muǵdarın belgilewde kóplegen faktorlardı esapqa aladı: aliment alıwshınıń ǵárezsiz dáramat tabıw qábileti, hár bir erli-zayıplınıń kásiplik málikesi, neke dáwirindegi shańaraqtıń turmıs dárejesi, neke múddeti, jası hám den-sawlıǵı. Qıtay Puqaralıq kodeksinde (2021-jıl) bolsa bólek aliment institutı atalmasa da, shańaraqtıń miynetke jaramlı aǵzası mútáj aǵzalardı támiyinlewi dástúriy minnetleme sıpatında bekkemlengen. Farazlı mısal: Eger Ózbekstanda aliment tiykarınan qatań procent (1/4, 1/3) tiykarında belgilense, Franciyada sud procesinde shańaraqtıń aldıńǵı turmıs dárejesi hám balanıń úyrengen shárayatı tiykarǵı kriterya boladı. Yaǵnıy, bala ata-anası ajırasqannan keyin de burıńǵı abadan turmısınan quruq qalmawı ushın sud dáramattıń procentine emes, bálki real mútájlik hám jasaw tárizine qarap aliment belgileydi. Bul tájiriybe milliy nızamshılıǵımızdı jetilistiriwde áhmiyetli orın tutadı.

- Germaniyada aliment hám támiyinat túsinikleri bir qıylı mániste qollanıladı.
- Franciya nızamshılıǵı alimentti belgilewde neke dáwirindegi turmıs dárejesi hám kásiplik málikeni esapqa aladı.
- Qıtayda shańaraq aǵzaların támiyinlew dástúriy qádiriyat sıpatında puqaralıq nızamshılıǵına kiritilgen.

> **SALISTIRIŃ**
> Ózbekstanda aliment tiykarınan dáramattıń qatań úlesinde belgilense, Franciya sıyaqlı mámleketlerde sudlar hár bir istegi ózine tán faktorlardı (jas, kásip, turmıs dárejesi) bahalap, iykemli sheshim qabıl etedi.

TIYKARǴI JUWMAQLAR

1. Aliment jeke xarakterdegi minnetleme bolıp, miyras arqalı ótpeydi hám basqa talaplar menen esapqa alınbaydı.
2. Ata-ana erjetpegen balalarına támiyinat beriwi shárt, bul minnetlemeden hesh qanday jaǵdayda waz keshiw múmkin emes.
3. Aliment tólew haqqındaǵı notarial kelisim orınlaw varaqası kúshine iye hám onda alimentti mal-múlk penen tólew de belgileniwi múmkin.
4. Hámiledar zayıp hám bala 3 jasqa tolǵansha erinen támiyinat alıwǵa absolyut haqlı.
5. Issizlik aliment tólewden azat etpeydi; qarız Ózbekstandaǵı ortasha aylıq is haqı tiykarında esaplanadı.
6. Alimentti qasqannan tólemew hákimshilik hám jınayatlıq juwapkershilikke, sonday-aq hár bir keshiktirilgen kún ushın 0,1 procent neustoyka tólewge sebep boladı.

Qısqasha juwmaq

Aliment minnetlemeleri shańaraq huqıqınıń eń áhmiyetli institutlarınıń biri bolıp, shańaraqtıń járdemge mútáj aǵzaların sociallıq hám materiallıq jaqtan qorǵawǵa qaratılǵan. Nızamshılıqqa kóre, aliment qatnasıqları tek ǵana ata-ana hám erjetpegen balalar ortasında, bálki erjetken balalar hám ata-analar, erli-zayıplılar, burınǵı erli-zayıplılar sonday-aq basqa tuwısqanlar (ata-apa, aqlıq, aǵa-ini, apa-sińli) ortasında da júzege keledi. Aliment ıqtıyarıy túrde notarial tastıyıqlanǵan kelisim arqalı yamasa májbúriy tárizde sud sheshimi tiykarında óndiriledi. Erjetpegen balalar ushın aliment dáramattıń qatań úlesinde (1/4, 1/3, 1/2) óndirilse, basqa barlıq jaǵdaylarda qatań summada belgilenedi. Nızamshılıq aliment tólewden bas tartqanlıq ushın qatań ilajlar, sonday-aq neustoyka, hákimshilik hám jınayatlıq juwapkershilikti, sonday-aq sırt elge shıǵıwdı qadaǵan etiwdi názerde tutadı. Bul sabaq arqalı studentler aliment minnetlemeleriniń huqıqıy tábiyatı, onı esaplaw hám óndiriw tártiplerin tolıq ózlestiredi.

TIYKARǴI PRINCIPLER

1. Bala máplerińiń ústinligi hám ata-ananıń teń minnetlemesi.
2. Aliment minnetlemesiniń jeke xarakteri hám basqa shaxsqa ótpewi.
3. Aliment tólew haqqındaǵı notarial kelisimniń orınlaw húJjeti kúshine iye ekenligi.
4. Alimentti esaplawda dáramattıń barlıq túrleri esapqa alınıwı.
5. Issizlik yamasa dáramattıń joqlıǵı aliment tólewden azat etpewi.
6. Aliment tólewden bas tartqanlıq ushın juwapkershiliktiń qashıp qutılıp bolmaytuǵınlıǵı.

TIYKARǴI TERMINLER

Aliment · Aliment tólew haqqındaǵı kelisim · Qatań summa · Úlesli óndiriw · Neustoyka · Indeksaciya · Subsidiar minnetleme · Orınlaw varaqası · Májbúriy orınlaw

IMTIXANǴA TAYARLIQ

- Erjetpegen balalar ushın aliment úleslerin anıq ayta alaman ba?
- Erli-zayıplılar hám burınǵı erli-zayıplılardıń aliment talap etiw shártlerin bilemen be?
- Aliment tólew haqqındaǵı kelisimniń túri hám yuridikalıq kúshin túsindirip bere alaman ba?
- Issiz qarızdardan aliment qanday esaplanıwın bilemen be?
- Basqa tuwısqanlardıń (mısalı, ata hám apa) aliment minnetlemesi qashan júzege keliwin túsindire alaman ba?
- Alimentti keshiktirgenlik ushın qanday muǵdarda neustoyka tóleniwin bilemen be?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Rásmiy is haqı hám jasırılıp atırǵan dáramatlar

FAKTLER

Farrux eki perzenti ushın aliment tóleydi. Ol rásmiy túrde eń kem is haqına jaqın aylıq aladı, biraq ámelde jolawshı tasıw, internet arqalı sawda qılıw hám úyin kireyge beriwden de dáramat kóredi. Balalardıń anası bank ótkerimleri, kirey dańazası hám sawda beti mańlıwmatların usınıp, alimentti qat'iy summada belgilewdi soradı. Farrux bolsa bul túsimler dáramat emes, qarız hám tanıslarınıń pulları ekenligin bildirdi. Balalardan biri turaqlı qımbat emleniwge mútáj.

MÁSELE

Ata rásmiy is haqınan tısqarı rásmiy emes dáramatlarǵa iye bolǵanda, alimentti qat'iy summada belgilew hám balanıń emleniwi ushın qosımsha qárejetlerdi óndiriw tiykarları qanday?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 99-statyasına kóre, ata-ana ortasında kilisim bolmasa, eki bala ushın aliment ata-ananıń is haqı hám (yaki) basqa dáramatınıń úshten bir bólegi muǵdarında sud arqalı óndiriledi. 102-statyaǵa tiykar, ata-ananıń is haqı hám (yaki) basqa dáramatı mudamı bir qıylı bolmay, ózgerip tursa, dáramattıń bir bólegin natura tárizinde alsa yaki rásmiy belgilenbegen dáramatqa iye bolsa, aliment qat'iy summada belgileniliwi múmkin. 104-statyada aliment barlıq túrdegi dáramatlardan uslap qalınıwı qat'iy belgilengen. Sonday-aq, 103-statyaǵa kóre, ata-ana ayrıqsha jaǵdaylar, sonıń ishinde balanıń awır kesel bolıwı yaki jaraqatlanıwı aqıbetinen kelip shıqqan qosımsha qárejetlerde qatnasıwı shárt. Usı qárejetler ishinara qat'iy summada óndiriliwi múmkin.

ANALIZ

1) Alimentti qat'iy summada belgilew ushın tólewshiniń dáramatı ózgeriwshi yaki rásmiy emes bolıwı áhmiyetli esaplanadı. Farruxtıń rásmiy aylıǵı eń kem is haqına jaqın bolsa da, ol jolawshı tasıw hám kirey sıyaqlı basqa iskerliklerden de dáramat aladı. Bunday jaǵdayda dáramattan úles tárizinde aliment óndiriw balanıń jetkilikli támiynatın kepillendirmeydi. Bala máplerіniń ústinligi principinen kelip shıǵıp, sud barlıq dáramatlardı bahalaǵan halda alimentti qat'iy summada belgilewi maqsetke muwapıq (Shańaraq kodeksi, 102-statya). 2) Elektron mańlıwmatlar hám bank operaciyaları dáramattı dálillewdiń zamanagóy quralları bolıp xızmet etedi. Farrux bank ótkerimleri qarız ekenligin dálillewi kerek; keri jaǵdayda, olar dáramat retinde bahalanıp, aliment óndiriw bazasına kirgiziledi. Nızamshılıqqa kóre, aliment barlıq túrdegi dáramatlardan uslap qalınıwı shárt (Shańaraq kodeksi, 104-statya). Sud procesinde dáramat dereklerin jasırıwǵa urınıw bala huqıqların buzıw retinde bahalanadı. 3) Balanıń turaqlı qımbat emleniwge mútájligi ayrıqsha jaǵday esaplanadı. Anası bul qárejetlerdi tastıyıqlawshı medicinalıq mańlıwmatnamalar hám cheklerdi usınıp, Farruxtan qosımsha qárejetlerdi qat'iy summada

óndiriwdi talap qılıwǵa tolıq haqılı. Bul qárejetler ádettegi aylıq alimentten bólek, ǵárezsiz tiykarda óndiriledi (Shańaraq kodeksi, 103-statya).

JUWMAQ

Farruxtıń rásmiy emes hám ózgeriwshi dáramatları bar ekenligi sebepli sud alimentti qat'iy summada belgilewi múmkin. Sonday-aq, balanıń keselligi sebepli etiletuǵın qosımsha qárejetler Farruxtan alimentten tısqarı bólek qat'iy summada óndiriliwi nızamǵa muwapıq.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Alimentti dáramattan úles tárizinde yaki qat'iy summada belgilewde qaysı jaǵdaylar áhmiyetli?
2. Elektron maǵlıwmatlar hám bank operaciyaları arqalı dáramat dereklerin anıqlawda dálillewdiń qanday máseleleri júzege keledi?
3. Balanıń emleniwi ushın ketetuǵın qosımsha qárejetler alimentten bólek qanday tiykarlarda talap qılınıwı múmkin?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

2-kazus · Kvartira ornına aliment hám basqa shańaraq aǵzalarınıń támiynatı

FAKTLER

Ajırasıw waqtında Shahlo hám Behzod notarial aliment kilisimin dúzip, Behzodtıń kvartiradaǵı úlesin balasına ótkeriwdi keleshektegi aliment tólewi retinde belgiledi. Keyinirek balaǵa uzaq múddetli reabilitaciya zárúr boldı. Shahlo bala úsh jasqa tolmaǵanlıǵı sebepli isley almay atırǵanın kórsetip, óz támiynatı ushın da qarajat soradı. Behzod kvartira berilgeni barlıq támiynat minnetlemelerin tawsılǵanın aytti. Usı waqıtta onıń miynetke jaramlısız, járdemge mútáj anası da onnan támiynat talap qıldı.

MÁSELE

Mal-múlik beriw arqalı dúzilgen aliment kilisimi balanıń qosımsha qárejetleri, burıńǵı hayaldıń óz támiynatı hám miynetke jaramlısız ananıń támiynatı boyınsha minnetlemelerdi biykar etedi me?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 134-statyasına kóre, aliment tólew haqqındaǵı kilisim tiykarında aliment mal-múlik beriw jolı menen tóleniwi múmkin. 103-statyaǵa tiykar, ayrıqsha jaǵdaylarda (balanıń awır keselligi) ata-ana qosımsha qárejetlerde qatnasıwı shárt bolıp, bul bólek óndiriledi. 117 hám 118-statyalarǵa kóre, burıńǵı hayal ortada bala tuwılǵan kúnnen baslap úsh jıl dawamında burıńǵı kúyewden támiynat alıw huqıqına iye. Sonday-aq, 109-statyaǵa tiykar, kámiletke tolǵan, miynetke jaramlı balalar miynetke jaramlısız, járdemge mútáj ata-anasına támiynat beriwi hám olar haqqında ǵamqorlıq etiwi shárt.

ANALIZ

1) Mal-múlik beriw arqalı aliment tólew kilisimi ıqtıyarıy razılıq tiykarında dúzilip, notarial tastıyıqlanadı. Biraq, bul kilisim boyınsha berilgen múlik qunı sud tártibinde óndirilgende bala alıwı múmkin bolǵan

muǵdardan kem bolmawı hám bala máplerine qayshı kelmewi qat'iy talap etiledi (Shańaraq kodeksi, 133-statya). Sud qadaǵalawı arqalı kilisimniń balanıń huqıqların sheklemegenligi tekseriledi. 2) Kvartira beriliwi tek balanıń ádettegi aylıq támiynatın qaplaydı. Balanıń uzaq múddetli reabilitaciyası sebepli kelip shıqqan qosımsha qárejetler bólek minnetleme bolıp, múlik beriw kilisimi onı biykar etpeydi (Shańaraq kodeksi, 103-statya). Sonday-aq, Shahlo bala úsh jasqa tolǵanǵa shekem óz támiynatı ushın Behzodtan ǵárezsiz túrde bólek aliment talap qılıwǵa haqılı (Shańaraq kodeksi, 118-statya). Bul talap balanıń alimentinen pútkilley parıq qıladı. 3) Behzodtıń miynetke jaramlısız anası da onnan támiynat talap qılıw huqıqına iye (Shańaraq kodeksi, 109-statya). Bir shaxsqa salıstırǵanda bir neshe talap qoyılǵanda, sud hár bir minnetlemeniń tiykarların bólek kórip shıǵadı. Behzodtıń materiallıq hám shańaraqlıq jaǵdayı, barlıq minnetlemeleri esapqa alınıp, hár bir talapker (burınǵı hayal hám ana) boyınsha qat'iy summada aliment belgileniledi.

JUWMAQ

Kvartira beriw arqalı dúzilgen kilisim Behzodtı balanıń qosımsha qárejetlerinde qatnasıw, úsh jasqa shekem bolǵan balanı tárbiyalap atırǵan burınǵı hayalına hám miynetke jaramlısız anasına támiynat beriw minnetlemelerinen azat etpeydi.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Mal-múlik beriw arqalı aliment tólew kilisiminiń mazmunı hám bala máplerine muwapıqlıǵı qanday tekseriledi?
2. Bul kilisim balanıń qosımsha qárejetleri hámde burınǵı hayaldıń ǵárezsiz támiynat talabına qanday tásir kórsetedi?
3. Bir shaxsqa salıstırǵanda bala, burınǵı hayal hám miynetke jaramlısız ana tárepinen qoyılǵan talaplarda hár bir minnetlemeniń tiykarları hám materiallıq múmkinshilikler qanday bahalanadı?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

3-kazus · Shet elge ketip atırǵan ata hám alimentti aldınnan tólew

FAKTLER

Nodir turaqlı jasaw ushın shet el mámleketine ketiwdi jobalastırmaqta. Onıń burınǵı hayalı Malika menen 7 jaslı ulı bar. Nodir shet elge ketiwinen aldın aliment máselesin sheshiw ushın Malikaǵa alimentti aldınnan tólewdi yaki ózine tiyisli avtomobildi balanıń atına ótkeriwdi usınıs qıldı. Malika avtomobil balanıń kúnlik mútájliklerin qanaatlandırtpaytuǵının aytıp, tek pul kórinisinde 11 jıllıq (bala 18 jasqa tolǵanǵa shekem) alimentti aldınnan tólewdi talap qıldı. Nodir bolsa házirde bunsha naq pulı joq ekenligin bildirdi.

MÁSELE

Shet elge turaqlı jasaw ushın ketip atırǵan shaxs alimentti aldınnan tólewi yaki mal-múlik beriwi tártibi qanday hám kilisimge erisilmese daw qanday sheshiledi?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 145-statyasına kóre, turaqlı jasaw ushın yaki úsh aydan artıq múddetke shet elge ketip atırǵan shaxs aliment alıwshılar menen aliment tólew haqqında kilisim dúziwi shárt. Kilisimge erisilmegen jaǵdayda, mápdar shaxs alimentti bir jola tólew yaki mal-múlik beriw yaki basqa usılda tólew talabı menen sudqa múrájat qılıwǵa haqılı. 135-statyaǵa tiykar, aliment bala kámiletke tolǵanǵa shekem bolǵan dáwir ushın aldınnan tóleniwi yaki kóshpes múlikti, kóshpeli múlikti beriw jolı menen tóleniwi nızam tárepinen ruxsat etilgen.

ANALIZ

1) Nodir shet elge turaqlı jasaw ushın ketip atırǵanlıǵı sebepli, ol nızamǵa muwapıq Malika menen aliment tólew haqqında notarial kilisim dúziwi shárt. Bul qaǵıyda bala máplerin kepillendiriw hám tólewshi shet elde bolǵanında támiynatsız qalıw qáwipiniń aldın alıw ushın zárúr (Shańaraq kodeksi, 145-statya). 2) Nızamshılıq alimentti aldınnan pul kórinisinde tólewge de, avtomobil sıyaqlı kóshpeli múlikti beriw arqalı tólewge de ruxsat beredi (Shańaraq kodeksi, 135-statya). Malika avtomobildi biykarlap, naq pul talap qılıwı onıń huqıqı esaplanadı, sebebi múlik balanıń kúnlik mútájliklerin tuwrıdan-tuwrı qanaatlandırtpawı múmkin. Biraq Nodirdiń materiallıq múmkinshiligi, atap aytqanda naq pulı joqlıǵı da inabatqa alınadı. 3) Eger tárepler ózara ıqtıyarıy kilisimge erise almasa, Malika sudqa múrájat qılıp, alimentti bir jola tólewdi talap qılıwı múmkin. Sud dawdıń barlıq jaǵdayların, sonıń ishinde Nodirdiń naq pulı joqlıǵı hám avtomobili barlıǵın bahalap, bala máplerinen kelip shıqqan halda alimentti mal-múlik beriw jolı menen tólewdi yaki ishinara pul, ishinara múlik arqalı óndiriwdi belgilewi múmkin.

JUWMAQ

Nodir shet elge ketiwden aldın aliment máselesin kilisim arqalı sheshiwi shárt. Kilisimge erisilmese, sud dawdıń jaǵdayların, sonıń ishinde Nodirdiń naq pulı joqlıǵı hám avtomobili barlıǵın esapqa alıp, alimentti mal-múlik beriw jolı menen tólewdi belgilewi múmkin.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Shet elge ketip atırǵan shaxstıń aliment tólew minnetlemesi qanday tártipke salınadı?
2. Alimentti aldınnan tólew yaki mal-múlik beriw arqalı támiynlaw qanday ámelge asırıladı?
3. Tárepler ortasında kilisimge erisilmegen jaǵdayda daw qanday sheshiledi?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Test

JUWAP TAŃLANATUǴIN SORAWLAR

1. Ata-ananıń kámiletke tolmaǵan balaǵa támiynat beriw minnetlemesi nege tiykarlanadı?

- A. Tek nekeniń saqlanıp turǵanlıǵına
- B. Tek bala menen birge jasawǵa
- C. Ata-ana hám bala ortasındaǵı nızamlı belgilengen huqıqıy baylanısqa
- D. Tek notarial shártnamaǵa

DURIS: C

Ata-ananıń kámiletke tolmaǵan balalarına támiynat beriw minnetlemesi olardıń qan-qarındaslıǵı hám balanıń kámiletke tolmaǵanlıq faktine tiykarlanadı. Nekeniń biykar etiliwi yaki ata-ananıń bólek jasawı bul minnetlemeni biykar etpeydi. Balanıń mápleri ústin bolıp, ata-ana oǵan támiynat beriwi shárt (Shańaraq kodeksi, 96-statya). Basqa variantlar nadurıs, sebebi aliment tek shártnama yaki birge jasawǵa baylanıslı emes.

2. Bir kámiletke tolmaǵan bala ushın aliment, ulıwma qaǵıyda boyınsha, dáramattıń qansha bóleginde óndiriledi?

- A. Tórtten bir bóleginde
- B. Úshten eki bóleginde
- C. Tolıq muǵdarda
- D. Onnan bir bóleginde

DURIS: A

Nızamshılıqqa kóre, ata-ana ortasında kilisim bolmaǵanda, sud bitta kámiletke tolmaǵan bala ushın ata-ananıń hár aydaǵı is haqı hám basqa dáramatınıń tórtten bir (1/4) bólegi muǵdarında aliment óndiredi (Shańaraq kodeksi, 99-statya). Basqa variantlar nızamǵa qayshı, sebebi úshten eki yaki tolıq muǵdar nızamda belgilenbegen, onnan bir bólegi bolsa bala mútájlikleri ushın júdá kem esaplanadı.

3. Eki kámiletke tolmaǵan bala ushın aliment, ulıwma qaǵıyda boyınsha, qansha muǵdarda óndiriledi?

- A. Dáramattıń yarımı
- B. Dáramattıń tórtten bir bólegi
- C. Dáramattıń tórtten úsh bólegi
- D. Dáramattıń úshten bir bólegi

DURIS: D

Eger ata-ana ortasında aliment tólew haqqında kilisim bolmasa, sud arqalı eki kámiletke tolmaǵan bala ushın ata-ananıń dáramatınan úshten bir (1/3) bólegi muǵdarında aliment óndiriledi (Shańaraq kodeksi, 99-statya). Dáramattıń yarımı úsh hám onnan artıq balalar ushın, tórtten bir bólegi bolsa bir bala ushın belgileniledi. Bul qaǵıyda balalardıń materiallıq mútájliklerin qanaatlandırıwǵa qaratılǵan.

4. Úsh hám onnan artıq kámiletke tolmaǵan bala ushın aliment, ulıwma qaǵıyda boyınsha, qansha muǵdarda óndiriledi?

- A. Dáramattıń beshten bir bólegi
- B. Dáramattıń yarımı
- C. Dáramattıń úshten bir bólegi
- D. Dáramattıń tórtten bir bólegi

DURIS: B

Nızam talabına tiykar, úsh hám onnan artıq kámiletke tolmaǵan balalar támiynatı ushın ata-ananıń is haqı hám basqa dáramatlarınıń yarımı (1/2 bólegi) muǵdarında aliment óndiriledi (Shańaraq kodeksi, 99-statya). Bul qaǵıyda kóp balalı shańaraqlarda balalar máplerin qorǵawǵa qaratılǵan. Beshten bir yaki úshten bir bólekleri bul jaǵday ushın naduris esaplanadı.

5. Alimentti qat'iy pul summasında belgilewge tiykar bolıwı múmkin bolǵan jaǵday qaysı?

- A. Balanıń mektepte jaqsı oqıwı
- B. Ata-ananıń túrli familiyalarda ekenligi
- C. Aliment tólewshiniń dáramatı ózgeriwshi yaki turaqsız bolıwı
- D. Neke gúwalıǵınıń joytılıwı

DURIS: C
Aliment tólewi shárt bolǵan ata-ananıń dáramatı ózgeriwshi bolsa, dáramatın natura tárizinde alsa yaki rásmiy dáramatqa iye bolmasa, sud alimentti hár ayda tólenetuǵın qat'iy pul summasında belgilewi múmkin (Shańaraq kodeksi, 102-statya). Mektep bahaları, familiyalar parqı yaki húJjet joytılıwı sıyaqlı jaǵdaylar aliment formasına tásir etpeydi.

6. Aliment tólew haqqındaǵı kilisim qanday rásmiylestiriledi?

- A. Jazbasha túrde dúzilip, notarial tastıyıqlanadı
- B. Tek awızeki wáde menen
- C. Mektep direktorı tastıyıqlawı menen
- D. Máhálle gúwaları qatnasıwındaǵı awızeki kilisim menen

DURIS: A
Aliment tólew haqqındaǵı kilisim álbette jazbasha túrde dúziliwi hám notarial tártipte tastıyıqlanıwı shárt. Bul formaǵa ámel etpew kilisimniń haqıyqıy emesligine alıp keledi. Notarial tastıyıqlanǵan kilisim atqarıw (orınlaw) qaraǵı kúshine iye boladı (Shańaraq kodeksi, 131-statya). Awızeki wáde yaki máhálle tastıyıqlawı yuridikalıq kúshke iye emes.

7. Kámiletke tolmaǵan bala ushın aliment kilisimindegi támiynat muǵdarına tiyisli duris qaǵıyda qaysı?

- A. Qálegen ramziy summa belgileniliwi múmkin
- B. Tek tólewshi qálegen muǵdar belgileniledi
- C. Bala támiynatınan tolıq waz keshiw múmkin
- D. Ol sud tártibinde óndiriliwi múmkin bolǵan muǵdardan kem bolmawı kerek

DURIS: D
Aliment tólew haqqındaǵı kilisimde belgilenetuǵın aliment muǵdarı bala sud tártibinde alıwı múmkin bolǵan nızamlı muǵdardan (máselen, bir bala ushın 1/4 bólekten) kem bolmawı shárt. Bul qaǵıyda balanıń múliklik huqıqları hám máplerin qorǵaw kepilligi bolıp tabıladı (Shańaraq kodeksi, 133-statya). Ramziy summa belgilew yaki támiynattan pútkilley waz keshiw múmkin emes.

8. Balanıń awır keselligi aqıbetinde júzege kelgen zárúr qosımsha qárejetlerde kimler qatnasıwı múmkin?

- A. Tek bala menen jasap atırǵan ata yaki ana
- B. Nızamdaǵı shártler tiykarında hár eki ata-ana
- C. Tek atası hám apası
- D. Tek medicina mákemesi

DURIS: B

Balanıń awır keselligi, jaraqatlanıwı sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylar júzege kelgende, hár eki ata-ana qosımsha qárejetlerde qatnasıwı shárt. Eger ata-ana ıqtıyarıy kilise almasa, sud olardıń materiallıq hám shańaraqlıq jaǵdayın esapqa alıp, qosımsha qárejetlerdi qat'iy summada óndiriwge qarar qıladı (Shańaraq kodeksi, 103-statya). Basqa shaxslar májbúr etilmeydi.

9. Kámiletke tolǵan perzent qaysı jaǵdayda ata-anasınan támiynat talap qılıwı múmkin?

- A. Tek islewdi qálemegende
- B. Tek joqarı bilimlendiriwde oqıp atırǵanı ushın hár qanday jaǵdayda
- C. Miynetke jaramlısız hám járdemge mútáj bolǵanda
- D. Tek ata-anası ajırasqanda

DURIS: C

Ata-ana tek kámiletke tolǵan, biraq miynetke jaramlısız hám járdemge mútáj balalarına támiynat beriwi shárt (Shańaraq kodeksi, 100-statya). Máselen, I yaki II topar mayıplıǵı bolǵan perzentler buǵan kiredi. Islewdi qálemew yaki shınjaki student bolıw nızam boyınsha ata-anadan májbúriy aliment talap qılıwǵa tiykar bolmaydı.

10. Ata-analıq huqıqınan ayırılǵan shaxstıń balaǵa aliment tólew minnetlemesi qanday boladı?

- A. Saqlanıp qaladı
- B. Avtomat túrde tawsıladı
- C. Tek bala razı bolsa saqlanadı
- D. Máhálle qálewine qarap belgileniledi

DURIS: A

Ata-analıq huqıqınan ayırılıw ata-ananı óz balasına támiynat beriw minnetlemesinen azat etpeydi. Balanıń materiallıq mápleri ústin bolıp, huqıqtan ayırılǵan shaxs báribir nızamda belgilengen tártipte aliment tólewi shárt (Shańaraq kodeksi, 79-statya, 116-statya). Minnetleme avtomat túrde tawsılmaydı hám basqa shártlerge baylanıstırılmaydı.

11. Puqara Anvar máwsimlik qulılıs islerinde isleydi hám onıń aylıq dáramatı turaqlı emes. Onıń burıńǵı turmıslası Nargiza 5 jaslı perzenti ushın aliment óndirmekshi. Anvardıń rásmiy hám turaqlı is haqı joqlıǵın esapqa alıp, sud alimentti qanday formada belgilewi múmkin?

- A. Aliment óndiriwdi Anvar turaqlı is tapqanǵa shekem toqtatıp turadı

• B. Anvardıń dáramatı ózgeriwshi bolǵanı ushın alimentti hár ayda tólenetuǵın qat'iy pul summasında belgileydi

• C. Tek eń kem is haqınıń onnan bir bólegi muǵdarında ramziy aliment belgileydi

• D. Balanıń támiynatın mámleket esabınan qaplaw haqqında qarar shıǵaradı

DURIS: B

Aliment tólewi shárt bolǵan ata-ananıń is haqı yaki basqa dáramatı mudamı bir qıylı bolmay, ózgerip tursa yaki rásmiy belgilengen dáramatqa iye bolmasa, sud kámiletke tolmaǵan bala támiynatı ushın alimentti hár ayda tólenetuǵın qat'iy pul summasında belgilewi múmkin (Shańaraq kodeksi, 102-statya). Bul balanıń mápleri turaqlı qorǵalıwın támiyinleydi.

12. 12 jaslı Rustamnıń ata-anası avtohalakatta qaytıs boldı. Onıń támiynatı ushın jetkilikli qarajatı joq. Rustamnıń materiallıq jaqtan jetkilikli támiyinlengen atası hám apası bar. Nızamshılıqqa kóre, Rustamnıń támiynatı máselesi qanday sheshiledi?

• A. Atası hám apası tek óz qálewine kóre járdem beriwi múmkin, olardı májbúrlep bolmaydı

• B. Rustam dárhal mehribanlıq úyine tapsırılıwı hám mámleket támiynatına ótiwi shárt

• C. Ata-anası joqlıǵı sebepli, jetkilikli qarajatqa iye bolǵan atası hám apası moynına aqlıǵına támiynat beriw minnetlemesi júkletiliwi múmkin

• D. Rustamnıń támiynatı jergilikli hákimiyat moynına júkletiledi

DURIS: C

Nızamshılıqqa kóre, ata-anası joq bolǵan yaki olardan támiynat ala almaytuǵın kámiletke tolmaǵan aqlıqlarǵa támiynat beriw minnetlemesi jetkilikli qarajatqa iye bolǵan atası hám apası moynına sud tártibinde júkletiliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 123-statya). Bul qaǵıyda shańaraqlıq ǵamqorlıq hám bala máplerińiń ústinligin támiyinlewge xızmet etedi.

13. Burınǵı er-hayal Sanjar hám Malika 8 jaslı perzenti támiynatı boyınsha kilisim dúzmekshi. Sanjar hár ay pul tólew ornına, óz atındaǵı kvartiranı balanıń atına ótkerip beriw arqalı alimentti aldınnan tolıq úziwdi usınıs qıldı. Shańaraq nızamshılıǵına kóre, bunday usılda aliment tólew múmkin be?

• A. Yaq, aliment tek hár ayda naq pul yaki plastik kartaǵa ótkeriw arqalı tóleniwi shárt

• B. Yaq, kóshpes múlikti aliment esabına beriw nızam menen qat'iy qadaǵan etilgen

• C. Awa, kámiletke tolmaǵan bala támiynatı ushın alimentler bala kámiletke tolǵanǵa shekem bolǵan dáwir ushın kóshpes múlik beriw jolı menen aldınnan tóleniwi múmkin

• D. Awa, biraq tek bala 16 jasqa tolǵanınan keyin ǵana múlik beriwge ruxsat etiledi

DURIS: C

Shańaraq nızamshılıǵına tiykar, kámiletke tolmaǵan balalar támiynatı ushın alimentler bala kámiletke tolǵanǵa shekem bolǵan dáwir ushın aldınnan tóleniwi, sonıń ishinde, kóshpes yaki kóshpeli múlik yaki basqa qımbatlı buyımdı beriw jolı menen ámelge asırılıwı múmkin (Shańaraq kodeksi, 135-statya). Bul kilisim notarial tártipte tastıyıqlanıwı kerek.

14. 65 jaslı pensiyashı hám I topar mayıbı bolǵan Karim ata materiallıq járdemge mútáj. Onıń 30 jaslı, saw hám jaqsı dáramat tabatuǵın ulı Botir atasına materiallıq járdem beriwden bas tartpaqta. Karim ata suddan aliment óndiriwdi sorasa, sud qanday qarar qabıl qıladı?

- A. Botirdiń óz shańaraǵı barlıǵın sıltaw qılıp, dáwanı biykarlaydı
- B. Kámiletke tolǵan, miynetke jaramlı bala bolǵanı ushın Botirden atasınıń támiynatı ushın qat'iy summada aliment óndiriwdi belgileydi
- C. Aliment tek kámiletke tolmaǵan balalar ushın tóleniwini túsindirip, dáwanı qanaatlandırtpaydı
- D. Atanı ǵarrılar úyine jaylastırıw haqqında qarar shıǵaradı

> **DURIS: B**
> Kámiletke tolǵan, miynetke jaramlı balalar miynetke jaramlısız, járdemge mútáj óz ata-anasına támiynat beriwi hám olar haqqında ǵamqorlıq etiwi shárt. Eger olar ıqtıyarıy túrde járdem bermese, sud olardıń shańaraqlıq hám materiallıq jaǵdayın esapqa alıp, qat'iy summada aliment óndiriw haqqında sheshim (qarar) shıǵaradı (Shańaraq kodeksi, 109, 110-statyalar).

ASHIQ SORAWLAR

15. Aliment tólewshiniń rásmiy is haqı kem, biraq sanlı platformalar, kirey hám rásmiy emes isbilermenlikten dáramatı bar bolsa, onıń haqıyqıy tólew qábiliyetin anıqlaw hám balanıń jetkilikli támiynatın támiyinlew qanday ámelge asırılıwı kerek?

> **ÚLGI JUWAP**
> Aliment tólewshiniń rásmiy is haqı kem bolıp, rásmiy emes yaki sanlı platformalardan dáramat alıp atırǵan jaǵdaylarda, balanıń jetkilikli támiynatın kepillendiriw ushın Shańaraq kodeksiniń 102-statyası qollanıladı. Oǵan kóre, eger ata-ananıń dáramatı ózgerip tursa yaki rásmiy belgilenbegen bolsa, sud alimentti qat'iy summada belgilewge haqılı. Haqıyqıy tólew qábiliyetin anıqlawda sud barlıq dálillerdi, sonıń ishinde bank aylanbaları, elektron tólew sistemalarındaǵı túsimler, múlikti kireyge beriwden alınıp atırǵan payda sıyaqlı maǵlıwmatlardı inabatqa aladı (Shańaraq kodeksi, 104-statya). Dálillew minnetlemesi tárepler moynında bolıp, aliment alıwshı rásmiy emes dáramatlar bar ekenligin tastıyıqlawshı dálillerdi usınıwı, tólewshi bolsa bul qarajatlar dáramat emesligin dálillewi kerek. Alternativ jantasıw retinde, eger rásmiy emes dáramattıń anıq muǵdarın dálillew imkansız bolsa, sud alimentti nızamshılıqta belgilengen miynetke haq tólew eń kem muǵdarınıń belgili bir bólegine sáykes túrde qat'iy summada belgilewi múmkin. Sonday-aq, eger tólewshi islewdi hám dáramatın jasırıwdi dawam ettirse, qarızdı esaplawda Ózbekstan Respublikasındaǵı ortasha aylıq is haqı muǵdarı tiykar etip alınıwı nızamda belgilengen (Shańaraq kodeksi, 140-statya). Bul mexanizmler balanıń máplerиniń ústinligin támiyinlep, onı materiallıq qıyınshılıqlardan qorǵaydı.

16. Kóshpes múlikti balaǵa beriw arqalı keleshektegi alimentti tólew haqqında kilisim dúzilgeninen keyin balanıń awır keselligi anıqlansa, kilisim turaqlılıǵı menen balanıń ózgergen mútájliklerin támiyinlew ortasındaǵı qarama-qarsılıq qanday sheshiledi?

> **ÚLGI JUWAP**

Kóshpes múlikti beriw arqalı dúzilgen aliment kilisimi ádettegi aylıq támiynattı qaplawǵa qaratılǵan bolıp, onıń turaqlılıǵı nızam menen qorǵaladı. Biraq, balanıń awır keselligi sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylar júzege kelgende, bala máplerіniń ústinligi principi tiykarında jantasıladı. Shańaraq kodeksiniń 103-statyasına muwapıq, ata-ana ayrıqsha jaǵdaylar (balanıń awır kesel bolıwı, jaraqatlanıwı) aqıbetinen kelip shıqqan qosımsha qárejetlerde qatnasıwı shárt. Bul minnetleme ádettegi aliment tólewlerinen, sonıń ishinde mal-múlik beriw arqalı dúzilgen kilisimnen ǵárezsiz túrde ámel qıladı. Qarama-qarsılıqtı sheshiwde sud kilisimdi biykar etpeydi, bálki balanıń ózgergen mútájliklerin qanaatlandırıw ushın qosımsha qárejetlerdi qat'iy summada óndiriw haqqında qarar qabıl qıladı. Alternativ jantasıw retinde, Shańaraq kodeksiniń 132-statyasına tiykar, táreplerdiń materiallıq yaki shańaraqlıq jaǵdayında jiddiy ózgerisler júz bergende, mápdar tárep kilisimdi ózgertiw talabı menen sudqa múrájat qılıwı múmkin. Eger kesellik aqıbetinde berilgen kóshpes múlik balanıń mútájliklerin ulıwma qaplamay qalsa, sud bala máplerin esapqa alıp, kilisim shártlerin ózgertiwi hám qosımsha aylıq tólewlerdi belgilewi múmkin. Hár eki jaǵdayda da nızam balanıń densawlıǵı hám mútájliklerin támiyinlewdi birinshi orınǵa qoyadı.

17. Aliment tólew minnetlemesine iye bolǵan shaxs qasqannan islewden bas tartsa hám hesh qanday mal-múlki bolmasa, bala támiynatın kepillendiriw hám tólewshini juwapkershilikke tartıw mexanizmleri qanday isleydi?

ÚLGI JUWAP

Aliment tólew minnetlemesine iye shaxs qasqannan islewden bas tartqanda hám dáramatı bolmaǵanda, nızamshılıq bala támiynatın kepillendiriw ushın bir qatar qat'iy mexanizmlerdi názerde tutadı. Birinshiden, Shańaraq kodeksiniń 140-statyasına kóre, eger qarızdar islemese yaki dáramatın tastıyıqlawshı húJjetlerdi usınmasa, aliment qarızı Ózbekstan Respublikasındaǵı ortasha aylıq is haqı muǵdarı boyınsha esaplanıp shıǵıladı. Bul qarızdardıń jasalma túrde dáramatsız ekenligin sıltaw qılıp, minnetlemeden qashıwına jol qoymaydı. Ekinshiden, eger shaxs alimentti dálilsiz sebeplerge kóre tólemese, oǵan salıstırǵanda hákimshilik hám jınayatlıq juwapkershilik sharaları qollanıladı. Shańaraq kodeksiniń 116-statyasına tiykar, sud qararın orınlawdan bas tartıw jınayatlıq juwapkershilikke yaki ata-analıq huqıqınan ayırıwǵa sebep bolıwı múmkin. Alternativ jantasıw retinde, Ózbekstan nızamshılıǵında engizilgen Aliment tólewleri qorı mexanizmin kórsetiw múmkin. Eger qarızdar jınayatlıq juwapkershilikke tartılsa hám onnan qarızdı óndiriw imkansız bolsa, bala támiynatı mámleket tárepinen usı qor esabınan qaplanıp beriledi. Keyinirek mámleket atqarıwshısı bul qarajatlardı qarızdardan májbúriy tártipte óndirip aladı. Bul sistema bala máplerin tuwrıdan-tuwrı qorǵap, onıń materiallıq támiynatsız qalıwınıń aldın aladı.

Glossariy

ALIMENT

Shańaraq aǵzalarınıń, sonıń ishinde ata-ananıń kámiletke tolmaǵan yaki járdemge mútáj balalarına, sonday-aq basqa qarındaslardıń bir-birine nızamǵa muwapıq beriwi shárt bolǵan materiallıq támiynatı.

Mısal: Sardor sud qararına kóre kámiletke tolmaǵan perzenti ushın hár ayda aliment tólap baradı.

Baylanıslı terminler: Támiynat, Aliment qarızı

> **ALIMENT TÓLEW HAQQINDAǴI KILISIM**
> Aliment tólewi shárt bolǵan shaxs penen aliment alıwshı ortasında jazbasha túrde dúzilip, notarial tártipte tastıyıqlanatuǵın, aliment muǵdarı, shártleri hám tólew tártibin belgilewshi shártnama.

Mısal: Malika hám Anvar nekeden ajırasqash, balanıń támiynatı boyınsha notarius arqalı aliment tólew haqqındaǵı kilisimdi imzaladı.

Baylanıslı terminler: Notarius, Májbúriy orınlaw

> **KÁMILETKE TOLMAǴAN BALA**
> On segiz jasqa tolmaǵan shaxs bolıp, mámleket hám ata-ana tárepinen ayrıqsha ǵamqorlıq hámde tolıq materiallıq támiynat alıw huqıqına iye bolǵan subyekt.

Mısal: Kámiletke tolmaǵan bala óz ata-anasınan támiynat alıw huqıqına iye ekenligi nızam menen kepillengen.

Baylanıslı terminler: Bala huqıqları, Támiynat

> **QAT'IY SUMMA**
> Aliment tólewshiniń dáramatı ózgeriwshi bolǵanda, rásmiy is haqına iye bolmaǵanda yaki dáramattan úles tárizinde óndiriw imkaniyatı bolmaǵanda sud tárepinen belgilenetuǵın anıq pul muǵdarı.

Mısal: Nodirdiń rásmiy is haqı turaqlı bolmaǵanı ushın sud alimentti hár ay tólenetuǵın qat'iy summada belgiledi.

Baylanıslı terminler: Aliment muǵdarı, Indeksaciya

> **QOSIMSHA QÁREJETLER**
> Balanıń awır keselligi, jaraqatlanıwı sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylar aqıbetinde kelip shıqqan hám onıń támiynatı ushın zárúr bolǵan, ádettegi alimentten tısqarı óndiriletuǵın qárejetler.

Mısal: Balanıń operaciyası ushın ketken qosımsha qárejetlerdi qaplaw maqsetinde ana sudqa múrájat qıldı.

Baylanıslı terminler: Aliment, Támiynat

> **INDEKSACIYA**
> Qat'iy summada belgilengen aliment muǵdarın nızamshılıq penen belgilenetuǵın miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarına sáykes túrde asırıp barıw procesi.

Mısal: Sud tárepinen belgilengen qat'iy summadaǵı aliment muǵdarı nızamshılıqtaǵı ózgerislerge tiykar indeksaciya qılındı.

Baylanıslı terminler: Qat'iy summa, Aliment muǵdarı

ALIMENT QARIZI
Aliment tólewi shárt bolǵan shaxs tárepinen sud qararı yaki notarial kilisim tiykarında óz waqtında tólenbegen hám jıynalıp qalǵan pul qarajatları.

Mısal: Mámleket atqarıwshısı aliment qarızı muǵdarın esaplap, onı óndiriwdi qarızdardıń mal-múlkine qaratqan.

Baylanıslı terminler: Neustoyka, Májbúriy orınlaw

NEUSTOYKA
Sud qararı yaki kilisimge kóre aliment tólew minnetlemesin óz waqtında atqarmaǵanlıq ushın ayıpker shaxs tárepinen keshiktirilgen hár bir kún ushın tólenetuǵın járiyma (onnan bir procent).

Mısal: Alimentti úsh ay keshiktirgen ata qarız summasınan tısqarı neustoyka da tólewge májbúr boldı.

Baylanıslı terminler: Aliment qarızı, Juwapkershilik

ÓGEY ATA HÁM ÓGEY ANA
Óziniń qaniy balası bolmaǵan, biraq turmıslasınıń perzentin (ógey ul yaki qızdı) tárbiyalaǵan hám támiynat bergen shaxslar.

Mısal: Ógey ana óz qaramog'ındaǵı kámiletke tolmaǵan ógey qızına támiynat beriw minnetlemesin óz moynına aldı.

Baylanıslı terminler: Támiynat, Qarındaslar

GIREW SHÁRTNAMASI
Aliment tólew minnetlemesin támiyinlew maqsetinde qarızdar hám óndiriwshi ortasında dúziletuǵın, qarız waqtında tólenbese óndiriwdi girew múlkine qaratıwdi názerde tutıwshı kilisim.

Mısal: Aliment tólewshi shet elge ketiwden aldın óz minnetlemesin támiyinlew ushın avtomobilin girewge qoyıw boyınsha shártnama dúzdi.

Baylanıslı terminler: Aliment tólew haqqındaǵı kilisim, Májbúriy orınlaw

Xronologiya

Aliment minnetlemeleri institutınıń huqıqıy rawajlanıwı

1989 · BALA HUQIQLARI HAQQINDAǴI KONVENCIYA QABIL ETILIWI
BMSh tárepinen bala huqıqların, sonday-aq onıń támiyinat hám múnásip turmıs dárejesine bolǵan huqıqların xalıqaralıq dárejede kepilleytuǵın hújjet qabıl etildi.

Áhmiyeti: Balanıń máplerin ústinligin támiyinleytuǵın xalıqaralıq standartlar ornatıldı.

1998 · ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASINIŃ SHAŃARAQ KODEKSI QABIL ETILIWI

Shańaraq aǵzalarınıń, sonıń ishinde ata-ana hám balalar, erli-zayıplılar sonday-aq basqa tuwısqanlardıń aliment minnetlemelerin tártipke salıwshı tiykarǵı nızam hújjeti qabıl etildi.

Áhmiyeti: Aliment óndiriwdiń nızamlı hám shártnamalıq tiykarları milliy nızamshılıqta bekkemlendi.

2003 · BIR NESHE SUD SHESHIMLERI BOYINSHA ALIMENT MUǴDARIN BELGILEW
Shańaraq kodeksiniń 115-statyasına ózgeris kiritilip, bir neshe sud sheshimleri boyınsha óndiriletuǵın alimenttiń ulıwma muǵdarı nızamlı shegaradan asıp ketse, onı kemeytiw tártibi belgilendi.

Áhmiyeti: Aliment tólewshiniń huqıqları hám ádillikli úles bólistiriwi kepillendi.

2008 · BALA HUQIQLARINIŃ KEPILLIKLERI HAQQINDAǴI NIZAM
Balanıń fizikalıq, intellektuallıq hám sociallıq rawajlanıwı ushın jetkilikli turmıs dárejesine iye bolıw huqıqı mámleket tárepinen kepillendi.

Áhmiyeti: Bala támiyinati hám aliment minnetlemeleriniń sociallıq áhmiyeti asırıldı.

2018 · ALIMENTLERDI ALDINNAN TÓLEW HÁM GIREW SHÁRTNAMASI
Shańaraq kodeksine alimentlerdi aldınnan tólew yamasa minnetlemeni támiyinlew ushın girew shártnamasın dúziw imkaniyatın beriwshi normalar kiritildi.

Áhmiyeti: Aliment óndiriwshilerdiń múlklik mápleri qosımsha kepillendi.

2021 · ALIMENT MUǴDARIN MIYNETKE HAQ TÓLEWDIŃ EŃ KEM MUǴDARINA BAYLANISTIRIW
Hár bir bala ushın óndiriletuǵın alimenttiń eń kem muǵdarı miynetke haq tólewdiń eń kem muǵdarınıń 26,5 procentinen kem bolmawı qatań belgilendi.

Áhmiyeti: Inflyaciya hám ekonomikalıq ózgerisler shárayatında balalar támiyinati qorǵaldı.

2022 · ERLI-ZAYIPLILAR TÁMIYINATI QAǴIYDALARIN JETILISTIRIW
Mayıplıǵı bolǵan balanı tárbiyalap atırǵan er yamasa zayıptıń támiyinat alıw huqıqları anıqlastırılıp, Shańaraq kodeksine tiyisli ózgerisler kiritildi.

Áhmiyeti: Sociallıq qorǵawǵa mútáj ata-analardıń huqıqları keńeytirildi.

Mind-map

Aliment minnetlemeleri

- Túsik hám tiykarlar: Aliment minnetlemesin júzege keltiriwshi yuridikalıq faktler
- — Nızamlı tiykarlar: Qan-qarındaslıq hám nızamda belgilengen jaǵdaylar
- — Shártnamalıq tiykarlar: Aliment tólew haqqındaǵı kilisim
- — Sud qararı: Minnetleme ıqtıyarıy orınlanbaǵanda sud hújjeti

• Balalar ushın aliment: Ata-ananıń kámiletke tolmaǵan hám mayıp balalarǵa támiynatı
• — Úlesli muǵdar: 1 bala - 1/4, 2 bala - 1/3, 3+ bala - 1/2 bólek (ShK 99-statya)
• — — Eń kem muǵdar: Miynetke haq tólew eń kem muǵdarınıń 26,5 procenti
• — Qat'iy summa: Dáramat ózgeriwshi bolǵanda belgileniledi (ShK 102-statya)
• — Qosımsha qárejetler: Kesellik sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylarda (ShK 103-statya)
• — Kámiletke tolǵan balalar: Miynetke jaramlısız hám járdemge mútáj bolǵanda (ShK 100-statya)
• Ata-ananı támiyinlew: Balalardıń ata-anaǵa ǵamqorlıq minnetlemesi
• — Minnetleme shárti: Balalar kámiletke tolǵan hám miynetke jaramlı bolıwı (ShK 109-statya)
• — Qat'iy summada belgilew: Sud tárepinen shańaraqlıq jaǵdaydı esapqa alıp belgileniledi
• — — Eń kem muǵdar: Miynetke haq tólew eń kem muǵdarınıń 11,75 procenti
• — Azat qılıw: Ata-analıq minnetlemesin atqarmaǵan bolsa (ShK 113-statya)
• Er-hayal támiynatı: Er-hayal hám burınǵı er-hayaldıń aliment minnetlemeleri
• — Hámiledarlıq dáwiri: Hámiledarlıq hám bala 3 jasqa tolǵansha (ShK 117-statya)
• — Mayıp balaǵa qaraw: 18 jasqasha yaki I topar mayıp balaǵa qaraǵanda
• — Pensiya jasındaǵılar: Ajırasqannan keyin 5 jıl ishinde pensiyaǵa shıqqanda
• — Minnetlemeni sheklew: Qısqa neke yaki ılayıqsız minez-qulıq sebepli (ShK 120-statya)
• — — Jańa neke: Aliment alıwshı jańa nekege kirgende minnetleme tawsıladı
• Basqa qarındaslar: Shańaraq kodeksiniń 16-babı
• — Atası, apası hám aqlıq: Ata-anadan támiynat ala almaǵanda (ShK 123-statya)
• — Aǵa-ini, apa-sińli: Jetkilikli qarajatqa iye bolǵanda (ShK 125-statya)
• — Ógey ata-ana hám balalar: Tárbiyalaǵanlıq hám támiynat bergenlik faktine tiykar
• — Tárbiyashılar: Keminde 5 jıl turaqlı tárbiyalaǵanda (ShK 126-statya)
• Aliment kilisimi: Iqtıyarıy tártipte aliment tólew (ShK 17-bap)
• — Jazbasha hám notarial: Formaǵa ámel etpew haqıyqıy emeslikke alıp keledi (ShK 131-statya)
• — — Orınlaw kúshi: Notarial kilisim orınlaw qaraǵı kúshine iye
• — Tólew usılları: Úles, qat'iy summa yaki mal-múlik beriw jolı menen
• — Ózgertiw: Ózara razı bolmasa sud tártibinde ózgertiledi
• Sud tártibinde óndiriw: Májbúriy tártipte aliment óndiriw procesi
• — Múrájat múddeti: Qálegen waqıtta, ótken 3 jıl ushın da óndiriw múmkin
• — Qarızdı esaplaw: Dáramat bolmasa ortasha is haqınan esaplanadı (ShK 140-statya)
• — Juwapkershilik: Keshiktirilgen kúnler ushın neustoyka (ShK 142-statya)
• — Indeksaciya: Qat'iy summanı nızamshılıqqa sáykes asırıw (ShK 144-statya)

Túsindiriw hám sxema

Aliment óndiriw procesi hám huqıqıy aqıbetleri

DIAGRAMMADAǴI BAYLANISLAR

- Aliment mútájligi ’Iqtıyarıy tártip ’Ózara kilisim
- Ózara kilisim ’Tastıyıqlaw ’Notarius
- Notarius ’Orınlanbasa ’Májbúriy orınlaw
- Aliment mútájligi ’Kilisim bolmasa ’Daw barlıǵı
- Daw barlıǵı ’Dáwa arzası ’Sud
- Sud ’Daw bolmaǵanda ’Sud buyrıǵı
- Sud ’Dáramat ózgergende ’Qat'iy summa
- Sud buyrıǵı ’Orınlawǵa qaratıw ’Májbúriy orınlaw
- Qat'iy summa ’Orınlawǵa qaratıw ’Májbúriy orınlaw
- Májbúriy orınlaw ’Waqtında tólenbese ’Qarız hám juwapkershilik

Derekler

USI TEMANIŃ DEREKLERI

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

“Bala huqıqlarınıń kepillikleri haqqında”ǵı Nızam, ÓRQ-139 (07.01.2008) — https://lex.uz/docs/1297318

Bala huqıqları haqqındaǵı konvenciya (BMT, 20.11.1989) — https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child

USINILATUǴIN ÁDEBIYATLAR (BAǴDARLAMADAN)

- Maxmudxodjayeva U.M., Usmonova M.Y. Oila huquqida aliment munosabatlari: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDYU, 2025.
- Babajonova D.I., Qilichev X.M., Maxmudxodjayeva U.M., Orazimbetov R.M. Oila huquqi: Darslik. – T.: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2026. – 220 b. V bob.

Iqtibas keltiriwden aldın hár bir derekti onıń ámeldegi rásmiy teksti menen salıstırıń.

Oqıw teksti bilimlendiriw maqsetinde jasalma intellekt járdeminde tayarlanǵan. Bul yuridikalıq másláhát emes; iqtibas keltiriwden aldın birlemshi derekler menen tekseriń. Tashkent mámleketlik yuridikalıq universiteti · Shańaraq hám miyras huqıqı.

OXFORDER LLC tárepinen jaratılǵan · Basılım 2026.11